

Paul Leibovici

GHETOUL din VENEȚIA

5 0 0 de ani (1516 - 2016)

Insula devenită ghetou constă dintr-o piață centrală, înconjurată de un conglomerat de case înalte, ridicate în scopul de a adăposti un mare număr de familii, pe un teritoriu relativ mic. Locuitorii acestei insule izolate erau prin excelență evreii refugiați din țările Europei de Vest unde erau supuși la restricțiile și pedepsele Inchiziției.

Suprafața de locuit pentru cei 900 de evrei era aprox. 3 ha, după actele din anul 1552. Cu toate acestea, în anul 1611, evreii care au populat insula au ajuns la 5500 suflete. Termenul ghetou – era cunoscut ca „borghetto”, care însemna „mic orașel” sau „gheto”, al cărei traducere era „zgură”. Scopul era de a reglementa activitatea comercială, culturală și socială a membrilor societății.

Trebuie menționat că „Ghetoul” pentru evrei, nu era o invenție italiană.

În istoria mișcărilor de segregare în lumea islamică, în Marocul anilor 1280, segregarea forțelor se făcea în aril, numite „milah”. Astfel de milleturi le găsim în imperiul Otoman, unde non-musulmani nu-și puteau construi locașuri de cultură. Segregarea forțată a evreilor se va răspândi în sec. al XV-lea și al XVI-lea în toată Europa.

În 1516 insula venețiană a fost folosită ca o topitorie, drept pentru care, în decursul anilor, se acumulase o importantă cantitate de zgură.

În procesul studierii și al definirii „ghetoului” am lectorat modul în care este formulat termenul de mai sus de către P.Gyongyi, P.Laszlo, Peter Marcuse și alții. Aceștia afirmă că ghetoul este arealul geografic de concentrare spațială, utilizat forțat până când societatea dominantă separă sau limitează un grup de persoane, definit ca rasial, etnic sau străin, și care e tratat drept inferior de către societatea dominantă.

În Europa Occidentală medievală, ghetoul făcea referire la acea parte a orașului unde locuiau evreii. Cel mai celebru ghetou a fost cel al evreilor din Veneția, unde a funcționat inițial un atelier în care muncitorii răceau fierul proaspăt turnat. Ei l-au denumit: campo gheto, care s-a tradus „locul de înghețare a fierului”. Sociologii americani au atribuit denumirea de gheto conotației rasiale, recte cartierului locuințelor afro-americanilor.

În studiile întreprinse de W.Renderson și Ledebur, aceștia definesc ghetoul ca un loc izolat și segregat.

Încă în sec. al XI-lea populația evreiască s-a stabilit pentru prima dată în insula Giudecca din Dorsoduro și fiind alungată de acolo a ajuns în 1516 în Cannaregio. Ghetoul era înconjurat de apă. Porțile de la cele două puncte de acces erau controlate și păzite de către polițiști creștini, aceștia fiind plătiți de evreimea din gheto!

În timp de o sută de ani, comunitatea a crescut, ajungând la 5000 de suflete. Spațiul a rămas același, locuințele erau mici și înghesuite. Din cauza lipsei de spațiu, evreii au fost obligați să ridice construcții pe înălțime. Așa se face că blocurile de pe insulă au fost până la șapte etaje, ceea ce nu era obișnuit în acele vremuri - un fel de „zgîrie nori”. Locuitorii acestor clădiri erau obligați să urce scările înguste și întortocheate de lemn.

În unele clădiri, la etajele superioare se aflau sinagogile. Ca o motivare religioasă: între credincioși și paradis, nu trebuie să existe obstacole!

Evreii din Veneția au fost supuși unor mari și grele umilințe. Odată cu schimbările, noile regimuri politice și religioase din Spania și Portugalia au determinat noi situații critice în sânul comunităților sfaradite.

Biserica Catolică a vremii a jucat un rol important, dar negativ, căci a stat de partea regimurilor dictatoriale antisemite. Evreii au fost judecați și condamnați, iar un număr redus a reușit să fugă, îndreptându-se care încotro. În ghetoul venețian s-au refugiat o mică parte din această comunitate a sfaradimilor.

Data de 19 martie 1516 a fost înscrisă în calendarul evreiesc ca o zi neagră: a fost declarată „legea segregării” de către guvernul venețian. Ca urmare, în aproape întreaga Europă au fost adoptate asemenea legi. Evreii au fost obligați să poarte „un semn distinctiv” care marca diferența între ei și cetățenii de altă religie.

Evreii din ghetoul venețian puteau să-l părăsească doar în miezul nopții până-n zorii zilei, fiind obligați să stea în continuare în Cannaregio, chiar și în timpul sărbătorilor creștine.

De abia la sosirea lui Napoleon în 1797, evreii italieni, sefarzi și ashkenazi au fost eliberați. Cu toată eliberarea lor, evreii venețieni au primit cetățenia abia în anul 1818, când le-au fost restituite drepturile și libertatea cetățenească.

* *

Pentru a ne putea da seama, fie și parțial, cum era viața socială a evreilor în Gheto, am făcut o vizită la Muzeul Comunității Evreiești din Veneția (Museo Comunitate Ebraica), care se află în lagună. Aici am găsit colecții de articole ale artizanatului evreiesc, textile, obiecte de artă, unele de aur.

Comitetul de conducere al Muzeului are o activitate multiplă atât culturală cât și socială, ceea ce a dus la creșterea semnificativă a vizitatorilor prin răspândirea unor elemente scrise precum broșuri, ilustrate și ghiduri turistice care îndrumă pe excursioniști către Muzeu.

Am găsit exponate pe lângă obiecte rituale iudaice fabricate în Veneția, tăvi de Seder, cutii de condimente, lămpi de argint, de Hanuca ș.a. Interesant de observat că în acele localuri religioase, arhitectura construcțiilor este influențată de gustul venețian.

Una din cele mai vechi sinagogi este Scuola Tedesca care datează din 1528. Ea a fost folosită de evreii așkenazi alungați din Germania, Franța și Elveția. Interiorul este marcat de o arcă frumoasă cu uși sculptate și aurite. De-a lungul anilor sinagoga a fost restaurată și se pot observa modificările care i s-au adus. În zilele noastre, uneori se țin ceremoniile unor nunți.

Sinagoga evreilor italieni a fost construită în 1575. Aceasta e mult mai simplă, deoarece comunitatea evreilor italieni era destul de săracă pentru a putea face față cheltuielilor de întreținere a unei sinagogi. Ultima restaurare a avut loc în 1970.